

GRIEP

GRIEP

Prikken, slikken of heel voorzichtig nietsdoen?

Dick Bijl

de Graaff

Griep

Prikken, slikken of heel voorzichtig nietsdoen?

Dick Bijl

ISBN 9789493127050

NUR 860/870

Vormgeving: MOL grafische vormgeving, Utrecht

Deze uitgave is met zorg samengesteld. Mochten er desondanks onvolkomenheden in deze uitgave voorkomen, dan aanvaarden de auteur en de uitgever geen aansprakelijkheid daarvoor. Eventuele onvolkomenheden kunt melden aan de uitgever: info@uitgeverijdegraaff.nl.

© De auteur | Uitgeverij de Graaff, 2020

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en vermelding van de auteur(s) van het boek.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912°, het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever (Uitgeverij de Graaff, www.uitgeverijdegraaff.nl) te wenden.

Abonneer u op de nieuwsbrief van Uitgeverij de Graaff: www.uitgeverijdegraaff.nl

U ontvangt dan regelmatig informatie over nieuwe titels en blijft ook op de hoogte van aanbiedingen en kortingsacties.

Volg ons tevens op Facebook: www.facebook.com/Uitgeverijdegraaff

Inhoud

Gebruikte afkortingen	VII
Voorwoord	9
Bert Keizer, specialist ouderengeneeskunde	
Inleiding	13
Deel I Zakendoen met griep: griepvaccins en griepremmers	17
1. Griep- en andere luchtwegvirussen	19
2. Ontwikkeling, registratie en beschikbaarheid van vaccins	27
3. Overheidsinformatie over werkzaamheid en bijwerkingen van vaccins en griepremmers	43
4. Adviezen, richtlijnen, overheidsbeleid en uitvoering in de praktijk	53
Deel II Wetenschap bedrijven met griep	63
5. Werkzaamheid en bijwerkingen van de jaarlijkse griepvaccinatie	65
6. Werkzaamheid en bijwerkingen van griepremmers	103
7. De pandemie van de Mexicaanse griep	117
Deel III Als 'wetenschap' faalt	135
8. Als de 'wetenschappelijke' onderbouwing van zakendoen het pleidooi verliest	137
Nawoord	151
Aanbevolen literatuur	157
Aanbevolen websites	157
Noten	159
Medicijnen- en vaccinindex	177
Personen- en zakenindex	179
Dankwoord	185
Over de auteur	187

Gebruikte afkortingen

- CBG College ter Beoordeling van Geneesmiddelen, de Nederlandse registratieautoriteit
- EMA European Medicines Agency, Europees Geneesmiddelenbureau, de Europese registratieautoriteit
- FDA Food and Drug Administration, de Amerikaanse registratieautoriteit
- GR Gezondheidsraad
- Lareb Bijwerkingencentrum Lareb
- NHG Nederlands Huisartsen Genootschap
- NIVEL Nederlands Instituut voor onderzoek naar de gezondheidszorg
- NNT Number Needed to Treat, het aantal mensen dat men moet behandelen om een ziektegeval te voorkomen. Dit komt overeen met het NNV
- NNV Number Needed to Vaccinate, het aantal mensen dat men moet vaccineren om een infectie te voorkomen
- RIVM Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- VWS Ministerie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- WHO World Health Organization, Wereldgezondheidsorganisatie

Voorwoord

Enkele jaren geleden werd ik gevraagd om sectieredacteur te worden bij het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, sinds 1861 het wetenschappelijke baken voor elke Nederlandse arts. Ik zei zo omzichtig mogelijk dat ik eigenlijk niet durfde, want ik achtte mijzelf niet in staat tot een methodologisch gefundeerde beoordeling van wetenschappelijke artikelen. De toenmalige hoofdredacteur antwoordde vrolijk: 'Beste jongen, dat kunnen wij ook niet.' Die beoordeling, zo werd mij uitgelegd, is een vak apart en werd dan ook graag overgelaten aan epidemiologen en statistici.

Dick Bijl is zo'n beoordelaar en in 'Griep' neemt hij de lezer mee op een onthutsende excursie naar de buitenwijken van geneeskunde. De medische praktijk vormt een niet zo makkelijk te doorgronden amalgaam van wetenschap, doodsangst, medelijden, machtsstreven, cynisme, godsdienst, bijgeloof, geldhonger en hoop. Onvermijdelijk spelen sommige van deze elementen ook een rol bij de interpretatie van het onderzoek naar de werkzaamheid van vaccins en virusremmers.

De beoordeling van gemelde onderzoeksresultaten kent twee aangrijpingspunten. Allereerst is er de wetenschappelijke discussie waarvoor ik aangaf die niet aan te kunnen. Het deugdelijk opzetten, uitvoeren en beoordelen van medisch onderzoek vereist een aanzienlijke expertise, waarover niet veel medici beschikken. Discussie over methodologie leidt, als alles goed gaat, tot een heldere en eenduidige conclusie over de uitslag van het onderzoek.

Rond het onderzoek naar de werkzaamheid van griepvaccins en griepremmers is er helaas ook ruimte voor een tweede aangrijpingspunt: zijn er onheuse motieven in het spel waardoor de gemelde onderzoeksresultaten eigenlijk niet kloppen?

Dit is een even ernstige als onvermijdelijke vraag als je eenmaal in de gaten hebt dat de werkzaamheid van griepremmers en griepvaccins

veel gunstiger wordt beoordeeld door mensen die het spul verkopen dan door onderzoekers die er niet wijzer van worden.

Het wordt zo mogelijk nog lastiger als je tevens kunt aantonen dat de dames en heren die op beleidsniveau moeten uitmaken wat er landelijk of internationaal moet gebeuren met deze interventies, zich laten adviseren door personen die methodologisch van zeer simpele komaf zijn maar die wel een economisch of machtsbelang hebben in de verkoop van vaccins of griepremmers.

Aan de hand van het ongelooflijke debacle rond de Mexicaanse griep in 2009 laat Bijl nog eens zien hoe grondig het wetenschappelijke element terzijde werd geschoven om tot besluiten te komen die de verkoop van het spul wel bevorderden maar die niets opleverden in termen van lijdensvermindering voor zieke mensen. De Wereldgezondheidsorganisatie bleek zelfs bereid om de definitie van een pandemie op gewenste wijze om te buigen.

De ondeugdelijkheid van veel belanghebbenden blijkt ook uit het feit dat er niet zelden een rechter aan te pas moet komen om onderzoeksdata aan farmaceutische bedrijven te ontfutselen. De reden waarom zij die data niet openbaar willen hebben mag u raden. Hoe verziekt de sfeer kan raken bleek ook in ons land toen de belangenverstrengeling rond de toenmalige baas van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) aan de kaak werd gesteld door de kritische huisarts Hans van der Linde. De RIVM-directeur, Roel Coutinho, liep naar de rechter in plaats van een gesprek aan te gaan over de deugdelijkheid van de wetenschappelijke basis van zijn adviezen.

De analyse van Dick Bijl eindigt in een onderbouwde afwijzing van wat er op dit moment in ons land wordt verkondigd over griepremmers en het griepvaccin. De Gezondheidsraad, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, het RIVM, het Nederlands Huisartsen Genootschap en de Koninklijke Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunst, ze krijgen hier allemaal bijles over een aspect van volksgezondheid waarover zij zich met een zekere volharding steeds weer onjuist laten informeren. Dick Bijl heeft wel iets te zeggen over de bron van deze volharding.

Daarnaast is dit boek een belangrijke waarschuwing voor de komende gebeurtenissen rond de Covid-19-pandemie. Ook daar zullen vaccins en mogelijk virusremmers een beslissende rol gaan spelen. De druk waaronder men nu werkt aan deze oplossingen is wereldwijd voelbaar. Dick Bijl's analyse van de gebeurtenissen rond de griep kan ons sterken in een heilzame nuchterheid tegenover onzinnige therapeutische suggesties die nu immers al de ronde doen.

Bert Keizer, specialist ouderengeneeskunde

Inleiding

Elke winter raken mensen massaal besmet met luchtwegvirussen die meestal verkoudheidsklachten veroorzaken maar ook influenza, hierna griep te noemen. Griep verloopt vaak mild, maar soms treden complicaties op, zoals long- of middenoorontsteking. Niet zelden volgt dan ziekenhuisopname, en een onbekend aantal mensen overlijdt aan griep. Daarom zijn werkzame vaccins en medicijnen welkom.

Sinds enkele decennia biedt de overheid oudere mensen en mensen met bepaalde ziekten, zoals diabetes, hart- en vaatziekten en longziekten, ieder jaar gratis een griepprik aan. Onderzoeken zouden een gunstig effect laten zien op complicaties en overlijden, maar daar moeten we inmiddels vraagtekens bij plaatsen. Nieuwe inzichten in onderzoeksmethodiek leren dat die uitkomsten forse vertekening vertonen. Toch wil de overheid doorgaan met die griepvaccinaties en sommige politici willen deze zelfs verplicht stellen voor werkers in de gezondheidszorg. Productie van vaccins was een overheidstaak, maar werd door de overheid afgestoten en kwam in handen van een paar industrieën. Het gevolg is dat vaccins steeds duurder werden en nieuwe vaccins, zoals het vaccin tegen infecties met het humane papillomavirus (HPV), werden onder grote druk van de industrie geïntroduceerd.

Het is niet eenvoudig voor artsen, apothekers, patiënten en journalisten om de uitkomsten van onderzoek naar griepvaccins en griepremmers inhoudelijk te beoordelen. De meningsvorming over het nut van vaccinatie wordt sterk beïnvloed door specialisten met intensieve contacten en conflicterende belangen met de vaccinindustrie. Op het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (vws) is in de top geen inhoudelijke expertise aanwezig, dus lobbywerk zal daar zeker vruchten afwerpen.

Het dalen van het vertrouwen in het griepvaccin en de hierdoor, maar ook door andere factoren, geïnduceerde daling van vertrouwen

in vaccins in het algemeen heeft een groot probleem met zich meegebracht voor de overheid. Een verontrustend aantal burgers laat hun kinderen niet meer inenten tegen difterie, kinkhoest, tetanus, polio (ДКТП) en bof, mazelen, rode hond (БМР). Dat betekent zonder twijfel dat een aantal kinderen onnodig zal sterven en invalideren. De overheid wordt echter in toenemende mate als onbetrouwbaar gezien, omdat die zich schaart achter griepvaccinatie waarin velen het vertrouwen verloren door kritische beschouwingen over het nut van griepvaccinatie en ook door de financiële belangen van vaccinproducenten en door wetenschappers die op tal van vlakken bindingen met hen onderhouden of betalingen ontvangen in de vorm van onderzoekfinanciering of inkomen. Verplichte vaccinatie staat op gespannen voet met het recht op zelfbeschikking, waarover straks meer, en zal het wantrouwen van burgers alleen maar doen toenemen.

Naast de omstreden jaarlijkse grieprik hebben we van doen met omstreden orale therapie in de vorm van tabletten die een nuttig effect zouden hebben bij het bestrijden van griepverschijnselen. Ten tijde van de Mexicaanse griep, de pandemie van 2009-2010, had de overheid de beschikking over grote voorraden griepvirusremmers die eerder waren ingekocht vanwege angst voor een nieuwe Spaanse griep. Osetamivir (Tamiflu®) kostte enkele tientallen miljoenen euro's, maar het is zeer de vraag of dit middel werkt.

In dit boek besteed ik aandacht aan het moment waarop gesproken wordt van een pandemie, een wereldwijde griepepidemie. De criteria daarvoor zijn gewijzigd, waardoor de hoogste alarmfase eerder kan worden afgekondigd. Daar zijn kanttekeningen bij te plaatsen. In dat verband komt de pandemie van 2009-2010 met haar bijzondere problemen aan de orde.

De recent uitgebroken coronaviruspandemie is ten dele vergelijkbaar met de pandemie van 2009-2010, waarvan de gevolgen veel minder groot waren. Uiteindelijk overleden toen in Nederland enkele tientallen mensen, met name ouderen en mensen met afweerstoornissen of andere aandoeningen. Er werden megabedragen uitgegeven aan vaccins en griepremmers en er werd een enorm mediacircus opgetuigd om de

bevolking te informeren over deze mogelijk zeer ernstige epidemie. Het viel allemaal erg mee. Het zuidelijk halfrond (Australië en Nieuw-Zeeland) werd al zes maanden eerder met de Mexicaanse griep geconfronteerd. Hierdoor had men al heel wat inzichten gekregen, maar dat had maar weinig invloed op de enorme omvang en kosten van de voorzorgsmaatregelen in onder meer Europa en Nederland.

In dit boek maak ik, net zoals in *Het pillenprobleem*¹ en *Antidepressiva en depressie*², onderscheid tussen zakendoen en wetenschap bedrijven. Met zakendoen bedoel ik de standpunten van fabrikanten, overheden, adviesraden van de overheid en medisch-specialisten met conflicterende belangen. Onder wetenschap bedrijven versta ik de conclusies van onafhankelijke en ongebonden onderzoekers die zich baseren op strikt wetenschappelijke principes en de beste onderzoeken. De kloof tussen zakendoen en wetenschap bedrijven wordt steeds groter, omdat de overheid niet op basis van onafhankelijk onderzoek beslist, maar op basis van het advies van groeperingen die nauwe contacten hebben met vaccin- en medicijnproducenten en die ook oneigenlijke belangen hebben. In het eerste deel *Zakendoen* beschrijf ik wat griep is, hoe vaccins en griepremmers worden ontwikkeld, getest en toegelaten tot de markt, wat de 'officiële' bewijzen voor werkzaamheid zijn en ten slotte hoe richtlijnen en overheidsadviezen tot stand komen en hoe de griepvaccinatie in zijn werk gaat in de praktijk. Het zijn over het algemeen de officiële standpunten, het zijn niet mijn standpunten. In het tweede deel *Wetenschap bedrijven* beschrijf ik de methodologische problemen met de in het eerste deel besproken onderzoeken naar de werkzaamheid van vaccins en griepremmers, zowel bij seizoensgriep als bij pandemieën. In het derde deel *Als 'wetenschap' faalt* beschrijf ik wat er gebeurt als de wetenschap die aan de basis ligt van het zakendoen faalt te overtuigen en welke mechanismen dan in werking treden als partijen toch hun gelijk proberen te halen. Daarin noem ik ook de fouten die tijdens de Mexicaanse griep zijn gemaakt en waarvan de overheid had moeten leren, maar dat niet deed waardoor tijdens de coronapandemie zeldzaam grote problemen ontstonden.